

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ПЕРЕДМОВА	8
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА»	19
Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРО МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ. АНАТОМІЧНА БУДОВА ТІЛА, ФІЗІОЛОГІЯ ТА ГІПЄНА ЛЮДИНИ	29
Тема 2. ОСНОВИ НАДАННЯ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ. ОБСТЕЖЕННЯ ПОТЕРПІЛОГО НА МІСЦІ ПОДІЇ	106
Тема 3. СЕРЦЕВО-ЛЕГЕНЕВА РЕАНІМАЦІЯ	180
<i>Заняття 1.</i> Штучна вентиляція легень	180
<i>Заняття 2.</i> Непрямий масаж серця	197
ТЕМА 4. АСЕПТИКА. АНТИСЕПТИКА. ДЕСМУРГІЯ	208
<i>Заняття 1.</i> Антисептика. Асептика	208
<i>Заняття 2.</i> Основи десмургії	232
ТЕМА 5. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ. ШОК	240
<i>Заняття 1.</i> Поняття травматизму. Шок. Ушкодження м'яких тканин	240
<i>Заняття 2.</i> Травми голови, грудної та черевної порожнини	275

ТЕМА 6. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ КРОВОТЕЧАХ	307
<i>Заняття 1.</i> Поняття та види кровотеч, методи їх зупинки	307
<i>Заняття 2.</i> Донорство та переливання крові	345
ТЕМА 7. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ПЕРЕЛОМАХ ТА ВИВИХАХ	372
ТЕМА 8. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ПОРАНЕННЯХ	407
<i>Заняття 1.</i> Поняття поранення (рани), їх види. Стадії ранового процесу та види загоєння	407
<i>Заняття 2.</i> Долікарська допомога при гнійних ранах та різних видах поранень	438
ТЕМА 9. ОСНОВИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА В УМОВАХ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ДІЙ	452
Тема 10. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ СОНЯЧНОМУ ТА ТЕПЛОВОМУ УДАРАХ, ОПІКАХ ТА ВІДМОРОЖЕННЯХ	489
<i>Заняття 1.</i> Долікарська допомога при впливі на організм високих температур	489
<i>Заняття 2.</i> Методи визначення ступеня ураження та площі опіку (відмороження). Долікарська допомога при переохолодженні та відмороженні	512
ТЕМА 11. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ОТРУЄННЯХ	522
<i>Заняття 1.</i> Отруєння, отрути, їх види. Долікарська допомога при отруєннях загального характеру, харчових отруєннях та отруєннях газоподібними речовинами	522
<i>Заняття 2.</i> Долікарська допомога при отруєнні отрутохімікатами, кислотами, лугами, лікарськими препаратами, алкоголем, наркотичними речовинами. Допомога при укусах тварин і комах	552

ТЕМА 12. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ЕЛЕКТРОТРАВМІ ТА УРАЖЕННІ БЛИСКАВКОЮ	595
<i>Заняття 1.</i> Поняття, ознаки та ступені ураження електричним струмом	595
<i>Заняття 2.</i> Долікарська допомога особам при ураженні їх електричним струмом, блискавкою	608
ТЕМА 13. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ СТЕНОКАРДІЇ, ІНФАРКТІ МІОКАРДА, ІНСУЛЬТІ ТА ГІПЕРТОНІЧНОМУ КРИЗІ. ЕПІЛЕПТИЧНИЙ ТА ІСТЕРИЧНИЙ НАПАД	614
<i>Заняття 1.</i> Долікарська допомога при стенокардії, серцевому нападі, інфаркті міокарда та інсульті	614
<i>Заняття 2.</i> Долікарська допомога при аритмії, гіпертонічному кризі, епілептичному та істеричному нападах. Колапс.	639
ТЕМА 14. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ЗАПАМОРОЧЕННІ ТА НЕПРИТОМНОСТІ. АСФІКСІЯ ТА УТОПЛЕННЯ	664
Тема 15. ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ РАПТОВИХ ПОЛОГАХ	693
ГЛОСАРІЙ	703
ЛІТЕРАТУРА	755
ДОДАТКИ	765

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АГ – артеріальна гіпертензія
АМА – аптечка медична автомобільна
АТ – артеріальний тиск
АТО – антитерористична операція
АТФ – аденозинтрифосфат або аденозинтрифосфорна кислота
БДР – безпека дорожнього руху
В/в – внутрішньовенний
В/м – внутрішньом'язовий
ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ГДН – гостра дихальна недостатність
ГПР – гострі психогенні розлади
ГУНП – Головне управління Національної поліції в області
ДВЗ – двигун внутрішнього згорання
ДВЗ-синдром крові – дифузне внутрішньосудинне згортання крові
ДНК – дезоксирибонуклеїнова кислота
ДПС – Державна прикордонна служба
ДСНС – Державна служба з надзвичайних ситуацій
ДТП – дорожньо-транспортна пригода
ЕКГ – електрокардіограма
ЗВО – заклад вищої освіти
ЗСУ – Збройні Сили України
ІТТ – інфузійно-трансфузійна терапія
ІХС – ішемічна хвороба серця
ККУ – Кримінальний кодекс України
КТ – комп'ютерна томографія
МАФ – мала архітектурна форма
МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

МРТ – магнітно-резонансна томографія
НГУ – Національна гвардія України
НВЧ-випромінювання – надвисокочастотне випромінювання
НПК – непряме переливання крові
НПУ – Національна поліція України
НС – надзвичайна ситуація
ОВС – органи внутрішніх справ
ОДУВС – Одеський державний університет внутрішніх справ
ОКР – obsesивно-компульсивний розлад
ОПК – обмінне переливання крові
ОР – отруйні речовини
ООС – операція об'єднаних сил
ОЦК – об'єм циркулюючої крові
ПДР – Правила дорожнього руху України
ППК – пряме переливання крові
ПХОР – первинна хірургічна обробка рани
РНК – рибонуклеїнова кислота
РР – радіоактивні речовини
СЕС – санітарно-епідеміологічна станція
СДОР – сильнодіючі отруйні речовини
ФОС – фосфорорганічні сполуки
ХОК – хвилинний об'єм кровообігу
ХФ ОДУВС – Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ
ЦНС – центральна нервова система
ЧМТ – черепно-мозкова травма
ШКТ – шлунково-кишковий тракт
ШМД – швидка медична допомога

ПЕРЕДМОВА

Загальна декларація прав людини (стаття 3), Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (стаття 2) та Конституція України (стаття 3) визначають людину, її життя та здоров'я найвищою соціальною цінністю.

У свою чергу стаття 27 Основного закону нашої країни гарантує виконання державою одного з її основних обов'язків стосовно громадянина – захищати життя особи. З метою забезпечення виконання цієї норми у державі функціонує розгалужена мережа лікувальних закладів, підрозділів екстреної медицини та медицини катастроф, а також у відповідності до вимог статті 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» – службові особи немедичних галузей, які зобов'язані надавати долікарську допомогу людині, що перебуває у невідкладному стані (зокрема, працівники органів та підрозділів Національної поліції).

Сучасні економічні умови та динамічні темпи розвитку суспільства, урбанізація населення та зростання негативного впливу техногенних факторів на безпеку людини, випадки неконтрольованого прояву різного виду стихійних лих все частіше призводять до появи у повсякденній побутовій чи виробничій діяльності громадян екстремальних ситуацій, коли для врятування їх життя необхідно терміново надати людині невідкладну медичну допомогу. В економічно розвинутих країнах травми та нещасні випадки займають друге місце серед причин первинної інвалідності і третє – серед причин смертності населення.

В окремих регіонах України негативний вплив на стан здоров'я людей чинять й незадовільні екологічні умови навколишнього природного середовища (забруднення повітря, води, радіація, пестициди та отрутохімікати тощо), котрі спричиняють онкологічні захворювання й епідемії. Неправильне харчування, котре спричиняю отруєння чи обумовлює ожиріння організму, гіподинамія (малорухливий спосіб життя) та шкідливі звички часто лежать в основі появи серцево-судинних хвороб тощо.

В Україні та у багатьох країнах світу трапляються масштабні природні катаклізми, аварії і катастрофи, вчиняються терористичні акти, жертвами котрих стають одночасно десятки, а то й сотні людей. Як показує практика, для таких надзвичайних ситуацій різного походження – природного, техногенного, соціального, криміногенного тощо – характерними є наступні незадовільні умови та негативні наслідки: 1) велика кількість санітарних втрат; 2) варіабельність у постраждалих різнопланових патологій, які потребують одночасної багатопрофільної медичної допомоги; 3) неможливість своєчасно забезпечити у повному обсязі надання таких послуг обмеженою штатною чисельністю працівників служби екстреної медичної допомоги, поліції чи рятувальних підрозділів ДСНС; 4) часто віддаленість місця події від об'єктів медичної інфраструктури; 5) незадовільна у багатьох випадках якість вітчизняних доріг, технічний стан спецтранспорту, його медичного оснащення тощо.

У цих складних обставинах важливого значення для порятунку значного масиву потерпілих набувають найпростіші дії медичного характеру, які оперативно можуть здійснювати присутні на місці події пересічні громадяни та фахівці оперативних (рятувальних) служб – ДСНС, бригад екстреної медичної допомоги, правоохоронці тощо, котрі надають первинну та кваліфіковану (спеціалізовану) долікарську допомогу. Тому значимість медичної підготовки працівників цих підроз-

ділів до такого виду діяльності в умовах надзвичайних подій залишається постійно актуальним та важливим соціальним завданням.

У зв'язку з вищезазначеними обставинами постійно гострою залишається потреба в подальшому удосконаленні підготовки фахівців для різних галузей народного господарства (закладів охорони здоров'я), військовослужбовців/працівників органів НПУ (підрозділів правоохоронної діяльності, цивільного захисту, військових формувань Збройних сил України тощо), котрі будуть здатними оперативно надавати якісну долікарську допомогу у перші хвилини після нещасного випадку чи отриманих потерпілими травм.

Таким чином, організація професійного навчання фахівців та підвищення ефективності надання медичної допомоги населенню у надзвичайних ситуаціях на сучасному етапі є складним і актуальним завданням не тільки для профільних ЗВО медичної галузі, котрі здійснюють підготовку фахівців для служб екстреної медичної допомоги, а й для вищів інших відомств, які забезпечують фахове навчання працівників для роботи у різних сферах народного господарства, у процесі надання соціальних (в тому числі лікарських) послуг впродовж життєдіяльності людини та суспільства в цілому.

Провідне місце в системі охорони громадського порядку, в тому числі й надання допомоги потерпілим при рятуванні їх життя чи здоров'я займають працівники підрозділів Національної поліції та інших правоохоронних органів.

Існуючі протиріччя, котрі зберігаються у сучасних умовах в українському суспільстві щодо традиційних уявлень про медицину як про ізольовану спеціальну науку та практичну галузь – зокрема, розуміння пересічними громадянами надання першої допомоги чи інших лікувальних послуг як обов'язків, котрі покладаються виключно на вузькопрофільних спеціалістів, у тому числі на фахівців бригад швидкої медичної допо-

моги – нерідко призводять до того, що в екстремальних ситуаціях елементарні медичні знання, вміння та навички людей, які ними володіють та можуть стати в нагоді потерпілому на місці події, на практиці майже не реалізуються.

На особливу увагу заслуговує особовий склад правоохоронних органів, основна частина котрого здебільшого працює на місці події в умовах невизначеності, коли неможливо завчасно передбачити, що очікуватиме поліцейського при виконанні службових обов'язків: факт хуліганства або озброєного опору злочинця, виявлення трупа або раптові пологи у жінки в маршрутному транспорті, затримання особи в стані алкогольного сп'яніння або дорожньо-транспортна пригода. Будь-який працівник поліції під час несення служби і у вільний від роботи час може стати потрібним для надання долікарської допомоги потерпілим до прибуття медичних спеціалістів. Але вчасно та кваліфіковано надати таку допомогу правоохоронець зможе тільки при відповідній його попередній медичній підготовці.

У той же час норми українського законодавства встановлюють визначені вимоги до медичної підготовки працівника поліції. Так, на основі *п. 4 статті 18 Закону України «Про Національну поліцію»* поліцейський зобов'язаний надавати невідкладну, зокрема, домедичну і медичну допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я.

У відповідності до вимог *п. 14 статті 23 «Основні повноваження поліції»* вищезазначеного закону передбачено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань «вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я».

У відповідності з вимогами п. 4 статті 43 цього ж Закону поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Отже, правоохоронець повинен бути фахово підготовленим (медичний аспект) і професійно готовим (морально-психологічний аспект) до дієвих заходів щодо негайного надання долікарської та іншої необхідної допомоги особам, які потерпіли від злочинів, адміністративних правопорушень чи нещасних випадків, а також громадянам, які знаходяться у безпорадному або небезпечному для життя чи здоров'я стані, зазнали тілесних ушкоджень під час застосування поліцейських заходів примусу.

У складних умовах несення служби з охорони публічного порядку, припинення правопорушення, у боротьбі із злочинністю мають місце непоодинокі випадки отримання поранень й самими працівниками поліції. Тому вміння правоохоронців кваліфіковано здійснювати самопомогу є також невід'ємною складовою професійної підготовки сучасних поліцейських.

Варто зазначити, що останнім часом досить активно розвивається такий розділ медичних знань як *тактична медицина*, котра є складовою діяльності військових формувань Збройних Сил України та Національної гвардії, активно впроваджується у діяльність практичних підрозділів Національної поліції, Служби безпеки України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України тощо при проведенні їх працівниками оперативно-службових та службово-бойових дій (наприклад, участь у проведенні антитерористичної операції на сході країни, спеціальних операцій тощо).

У професійній діяльності юристів господарсько-правової спеціалізації також трапляються випадки розгляду ними життєвих (побутових або виробничих) ситуацій, у котрих